

נתח השוק של יצוא הסחורות הישראלי

- נתח יצוא הסחורות של ישראל גבוה ביבוא של ארה"ב ונמוך ביבוא של המדינות המפותחות האחרות, וכן בזה של קבוצת המדינות המתעוררות הגדולות - סין, הודו, רוסיה וברזיל (בממוצע).
- יצוא הסחורות של ישראל בפועל למשקים חשובים כגרמניה, צרפת וסין נמוך מהצפוי, והיצוא שלה לארה"ב, להודו ולברזיל גבוה מהצפוי - בהינתן השפעתם של גודל התמ"ג והתמ"ג לנפש של שותפות הסחר, הרכב יבוא הסחורות שלהן והמרחק שלהן מישראל.
- נתח השוק של יצוא הסחורות הישראלי גבוה יחסית ביבוא של מדינות שהרכב יבוא הסחורות שלהן עתיר בכימיקלים ובציוד משרדי וציוד תקשורת, וכן ביבוא של מדינות הקרובות גיאוגרפית לישראל (כגון קפריסין, טורקיה וירדן) ובזה של מדינות בעלות תמ"ג גדול (כגון ארה"ב).
- הסכמי הסחר שנחתמו עם מדינות בודדות (קנדה, מקסיקו, מצרים וטורקיה) תרמו להגדלת הנתח של היצוא הישראלי ביבוא של אותן מדינות.

נתח השוק של ישראל גבוה יחסית ביצוא הסחורות לארה"ב ונמוך ביצוא למדינות המפותחות האחרות¹ ולמדינות המתעוררות הגדולות (ברזיל, הודו, סין ורוסיה). בעשור האחרון גדל מאוד משקלן של המדינות המתעוררות הגדולות בתוצר וביבוא העולמי, בעוד שמשקלה של ארה"ב ביבוא העולמי יורד - התפתחות המקשה על היצוא הישראלי. להלן נבחן היקף יצוא הסחורות של ישראל לכ-90 מדינות. אנו בודקים ביבוא של אילו מדינות נתח השוק של הסחורות הישראליות גבוה, ובזה של אילו מדינות הוא נמוך. זאת תוך בדיקת השפעתם של כמה משתנים על נתח היבוא הישראלי - הרכב יבוא הסחורות של המדינות השונות, המרחק שלהן מישראל, קיומו של הסכם סחר ועוד.

[כדי לבחון את הגורמים המשפיעים על נתח השוק של ישראל במדינות השונות] אמדנו מודל סחר² למשקל יצוא הסחורות של ישראל לכל מדינה בסך יבוא הסחורות של אותה מדינה (ללא דלק), ובו נכללו המשתנים הבאים³: התמ"ג⁴ המייצג את גודל שוק היעד, התמ"ג לנפש המייצג את רמת ההתפתחות של שוק היעד, המרחק מישראל, קיומו/אי קיומו של הסכם סחר⁵ ומשקלותיהן של קבוצות סחורות בסך היבוא (ללא דלק)⁶. המדגם מתייחס לשנים 1990 עד 2008. נמצא קשר חיובי בין התמ"ג של המדינה המייבאת לבין נתח השוק של היצוא הישראלי בסך היבוא שלה (ללא דלק) וקשר שלילי עם המרחק מישראל⁷. לא נמצאה השפעה של התוצר לנפש בשותפת הסחר ולא של קיום הסכם סחר, בממוצע. נתח השוק של ישראל גבוה יחסית במדינות שהרכב היבוא שלהן עתיר בכימיקלים ובציוד משרדי וציוד תקשורת, ענפים שבהם ישראל נהנית מיתרון יחסי. לעומת זאת, נתח השוק של ישראל נמוך יחסית ביבוא של מדינות שבו משקל היבוא של מוצרי התעשיות המסורתיות גבוה יחסית.

כדי לקבוע ביבוא (ללא דלק) של אילו מדינות משקל היצוא של ישראל גבוה ובאילו הוא נמוך השוונו את נתח השוק של ישראל ביבוא של כל מדינת יעד בפועל לנתח הצפוי בהינתן המרחק של מדינה זו מישראל,

¹ המדינות המפותחות שהניתוח נסב עליהן: שבדיה, פינלנד, דנמרק, איסלנד, נורבגיה, בריטניה, הולנד, בלגיה, לוקסמבורג, גרמניה, שווייץ, אוסטריה, צרפת, ספרד, פורטוגל, איטליה ויפן.

² מודל ברוח מודל הגרביטציה. מודל הגרביטציה הבסיסי, המקובל באמידת תנועות הסחר הבין-לאומי, היה אומד את היקף היצוא של ישראל עם שותפות הסחר שלה בעזרת משתני גודל הכלכלה, כדוגמת התמ"ג או סך היבוא, והמרחק הגיאוגרפי של המדינות הללו ממדינת ישראל.

³ כל המשתנים במודל, פרט למשתנה קיומו של הסכם סחר, הם בלוג הטבעי.

⁴ לאורך כל המסמך בהתייחסות לתמ"ג ולתמ"ג לנפש הכוונה היא לתמ"ג ולתמ"ג לנפש ביחס לתמ"ג ולתמ"ג לנפש העולמיים.

⁵ הנתונים על הסכמי הסחר נלקחו מתוך האתר של משרד התמ"ת.

נוצר משתנה דמי לקיומם של הסכמי הסחר של מדינת ישראל עם המדינות שלעיל, שלגביו התאריך שהובא בחשבון הוא תאריך הכניסה לתוקף של אותו הסכם. נתון זה מורכב מאוד, שכן הסכמים אלה לא נסבים על כל המוצרים הנסחרים בין ישראל למדינות המדוברות, וכן אינם מיושמים במלואם עם כניסת ההסכם לתוקף אלא מתבצעים בחלקים, על פני זמן. כמו כן יש לציין כי הסכם הסחר של ישראל עם האיחוד האירופי נחתם לאחר הסכמים סחר קודמים עם חלק ממדינות האיחוד, משנות השבעים. ראו נספח א'.

⁶ נתוני הסחר נלקחו מתוך אתר "ארגון הסחר העולמי" - WTO; החלוקה היא לפי הסיווג הבין-לאומי האחיד של הסחר - SITC.

⁷ ראו נספח ב'.

התמ"ג שלה, הרכב היבוא שלה וכו'.⁸ באיור 1 ניתן לראות כי משקל היצוא של ישראל ביבוא של ארה"ב, הודו, וברזיל גבוה מהצפוי ("נתח עודף") ביחס למרבית מהמדינות במדגם. לעומת זאת המשקל של היצוא הישראלי ביבוא של סין, של מרבית מדינות האיחוד האירופי ובפרט של גרמניה וצרפת, נמוך יחסית. את הממצא לגבי מדינות אירופה ניתן אולי להסביר בקשרי מסחר הדוקים בתוך האיחוד האירופי. איור 2 מציג את הפער בין היצוא של ישראל בפועל ליצוא החזוי על פי הרגרסיה במונחים נומינליים בשנים 2007-2008. היצוא בפועל של ישראל למשקים חשובים כגרמניה, צרפת וסין נמוך מפוטנציאל היצוא שלה לכל אחת מהן ביותר ממאה מיליון דולרים.

בדקנו את השינוי במשקל היצוא הישראלי למדינות השונות בין השנים 2000-2008 (באמצעות אותו מודל בתוספת בקרה על השנים). באיור 3 ניתן לראות שיפור ניכר ביצוא של ישראל לקפריסין, לטורקיה, לברזיל ולפינלנד. לעומת זאת בולטת ההרעה ביצוא לסין, לרוסיה, וכן לרבות ממדינות אירופה - ביניהן אוסטריה, שווייץ וגרמניה - קרוב לוודאי, עקב התגברות הסחר בין מדינות אירופה בעשור הנוכחי.

קשרי המסחר בין ישראל לארה"ב הדוקים במיוחד. נתח השוק של ישראל ביבוא הסחורות של ארה"ב, כ- 0.7 אחוז, גדול פי שניים ויותר מהנתח שלה ביבוא הסחורות של יתר המדינות - נתון הבולט במיוחד לנוכח המרחק הגיאוגרפי הרב בין המדינות. עם זאת, נטרול השפעת הסחר עם ארה"ב על המודל (על ידי הוספת משתנה דמי לארה"ב) לא השפיע מהותית על הממצאים האמורים: נתח השוק של ישראל נשאר נמוך יחסית ביבוא של סין, גרמניה וצרפת וגבוה בזה של הודו וברזיל (התוצאות מפורטות באיור 6). השינוי באמידה השונה השפיע על גודלם של המקדמים ומובהקותם, אך לא על סימנם.

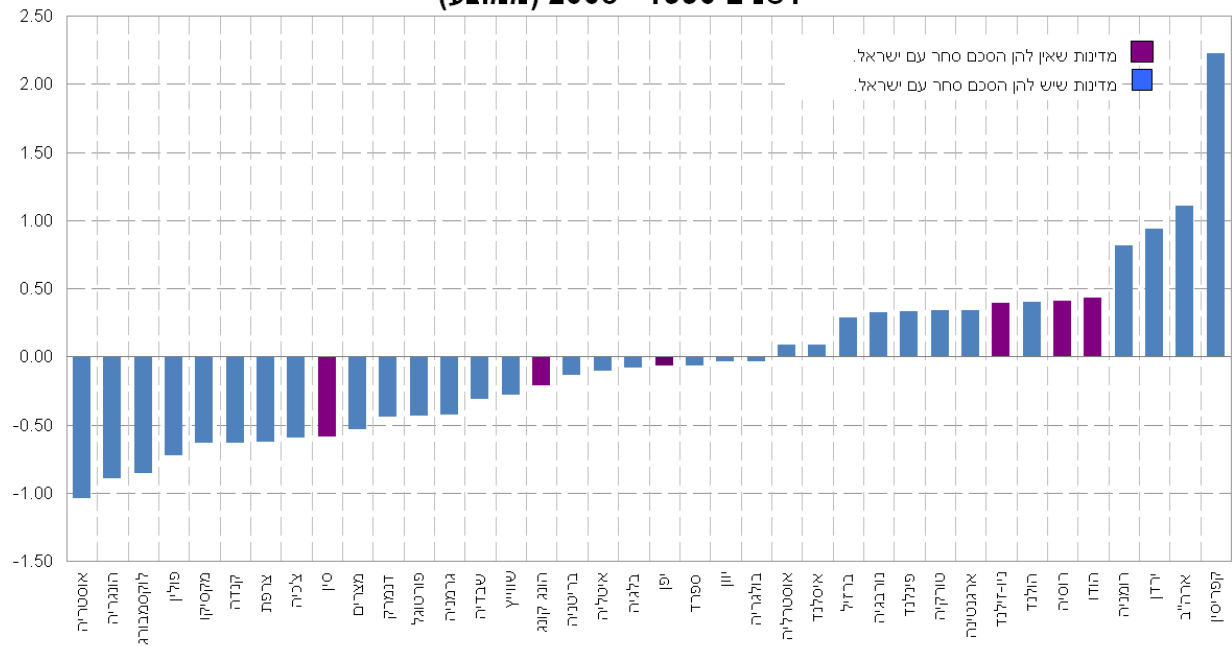
בדיקה נוספת בחנה את נתח השוק של ישראל במדינות שעמן יש לישראל הסכם סחר⁹: איור 4 משווה את נתח השוק של היצוא הישראלי בממוצע בשנה-שנתיים שלפני הכניסה לתוקף של ההסכם, לבין הממוצע חמש-שש שנים לאחר הכניסה לתוקף. מבחינה זו המגמה נראית מעורבת: כל הסכמי הסחר שנחתמו עם מדינות בודדות (קנדה, מקסיקו, מצרים וטורקיה) הגדילו את משקל היצוא הישראלי ביבוא שלהן, ואילו הסכם הסחר החופשי שנחתם עם האיחוד האירופי¹⁰ ועם אפטי"א לא הגדיל את נתח השוק של ישראל ביבוא שלהם (בממוצע); זאת על רקע הידוק קשרי המסחר בין המדינות האירופיות.

לוח 1: נתח יצוא הסחורות הישראלי בסך יבוא הסחורות (ללא דלק) לפי קבוצות מדינות והתפלגות יבוא הסחורות (ללא דלק) בעולם בשנים 2001 ו- 2008 (אחוזים)

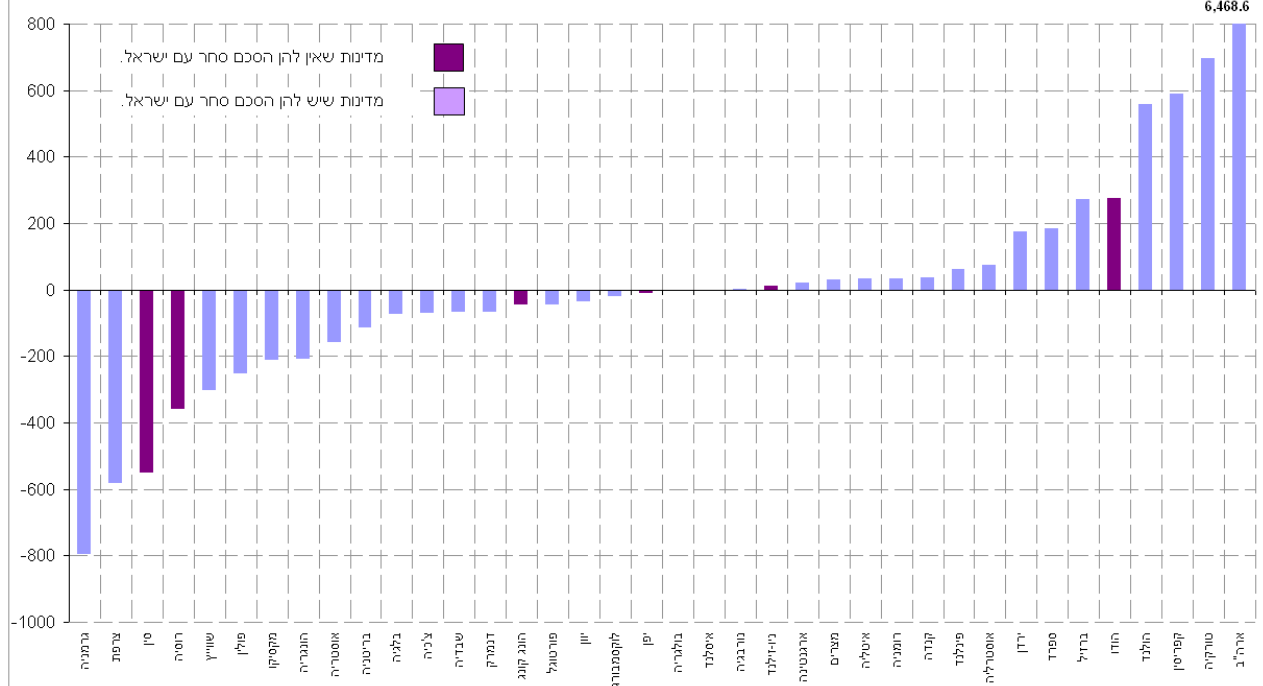
משקל היצוא הישראלי בסך היבוא		נתח השוק של היצוא הישראלי החזוי לשנת 2008		התפלגות יבוא הסחורות העולמי	
2001	2008	ללא דמי לארה"ב	עם דמי לארה"ב	2001	2008
0.58	0.69	0.24	-	21	15
0.28	0.24	0.30	0.26	49	45
0.30	0.28	0.31	0.26	7	14
0.28	0.30	0.26	0.24	23	27
0.34	0.33	-	-	100	100

⁸ הפער בין נתח היצוא הישראלי ביבוא למדינות השונות בפועל לבין הנתח החזוי מושפע מגורמים אשר לא הוכנסו למודל. בין הגורמים אשר עלולים להסביר חלק מהפער הינו פער תרבותי בין מדינת ישראל לבין שותפות הסחר שלה.
⁹ הבדיקה מתייחסת לשישה הסכמים שיישראל חתמה עליהם ב-18 השנים האחרונות.
¹⁰ מדינות האיחוד האירופי שנכללו בקטגוריה זו הן אלו שעמן נחתם הסכם סחר בשנת 1995.
¹¹ ראו הערה 1.

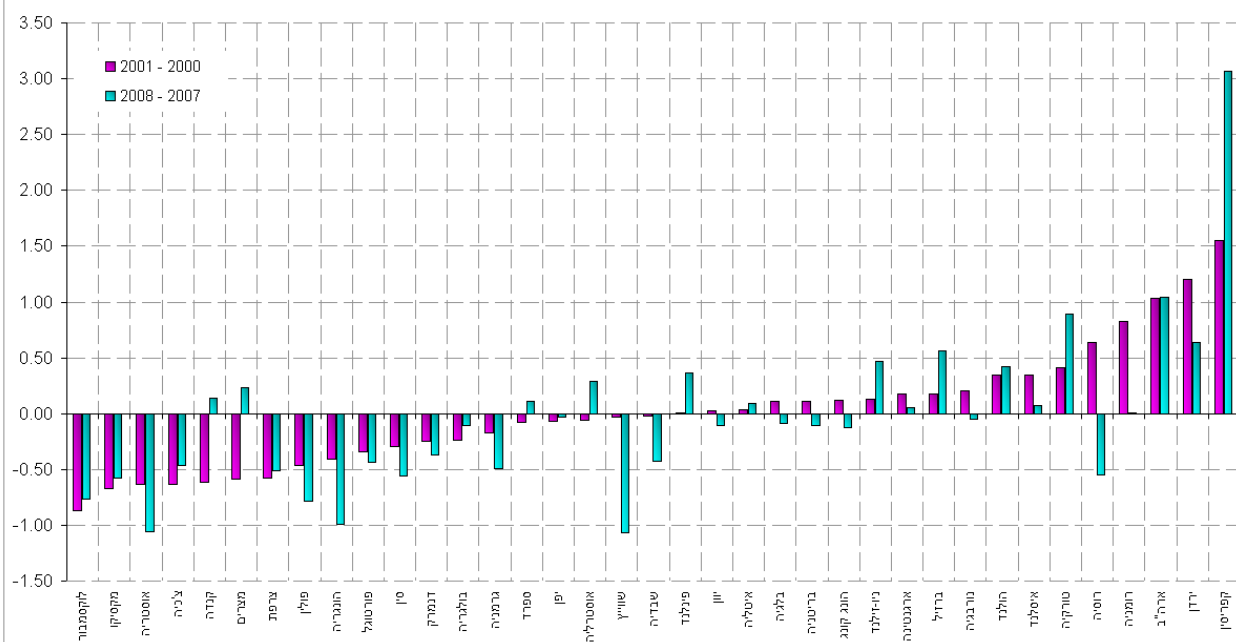
איור 1: נתח היצוא הישראלי העודף לפי מדינות לשנים 1990 - 2008 (ממוצע)

איור 2: היצוא העודף של ישראל לפי מדינות לשנים 2007-2008 (בממוצע) מיליוני דולרים

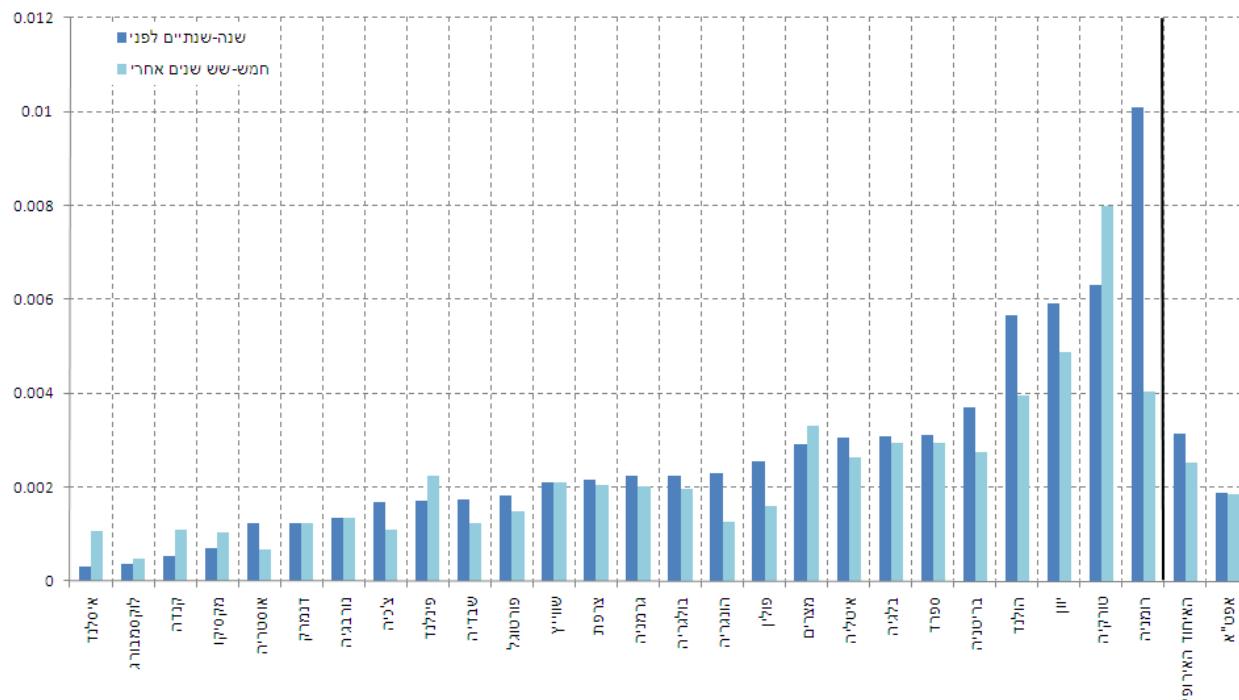

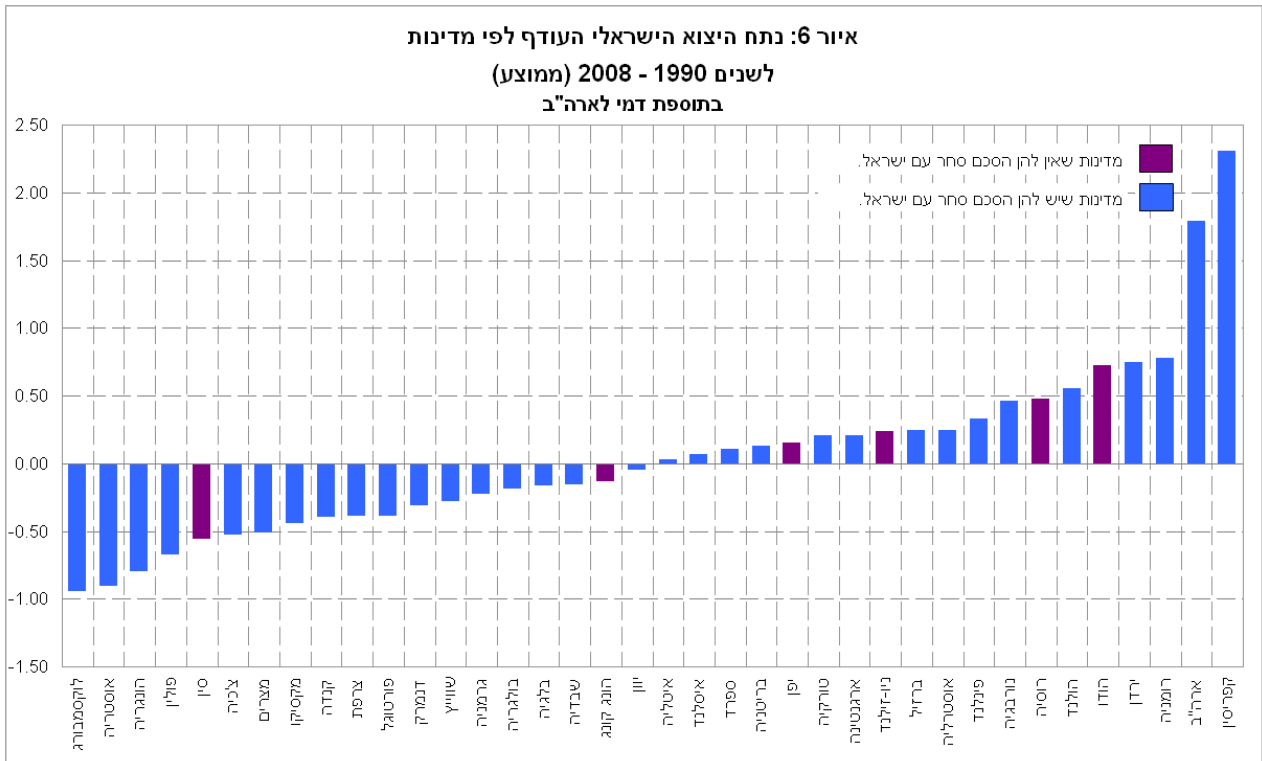
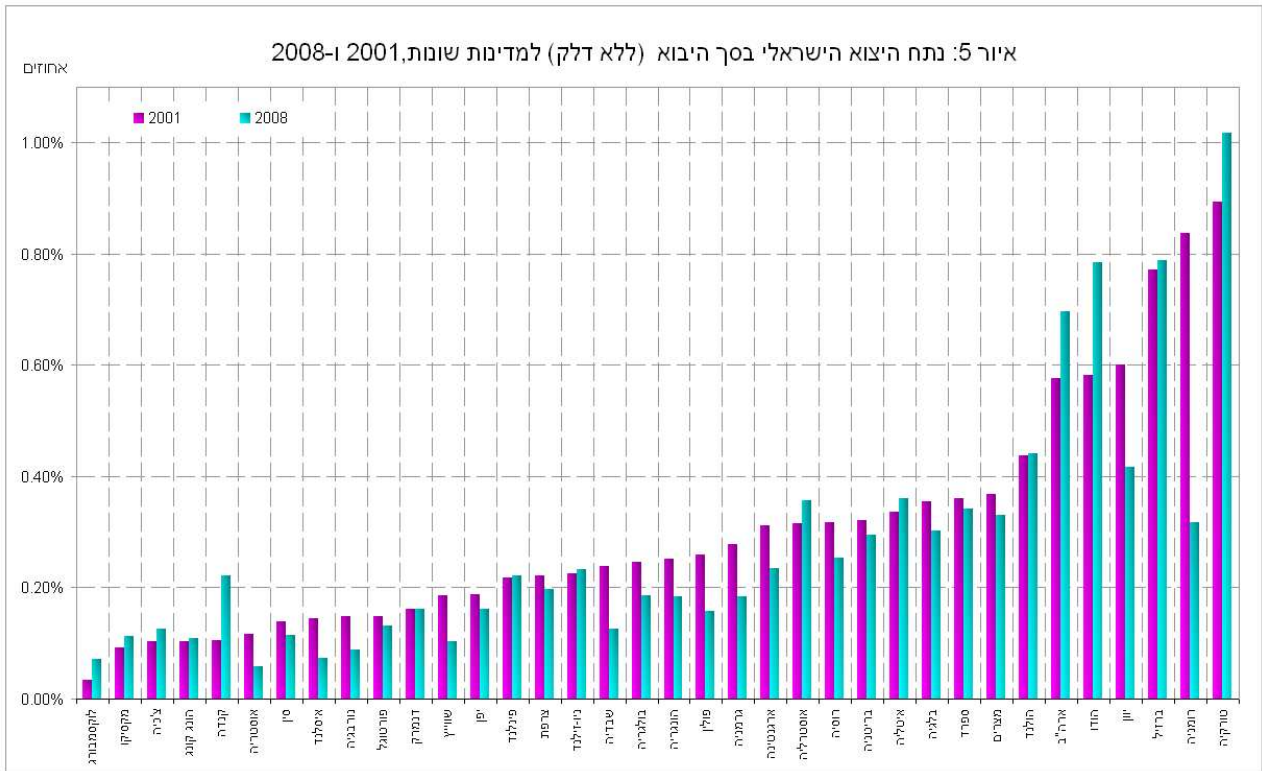
איור 3: נתח היצוא הישראלי העודף במדינות שונות,
2008 - 2007 (ממוצע) לעומת 2001 - 2000 (ממוצע)

* הערך הגבוה לקפריסין נובע אולי מהיותה תחנת מעבר של סחורות למדינות שאין עימן יחסי מסחר ישירים.

איור 4: נתח היצוא הישראלי מסך היבוא (ללא דלק) לפי מדינות
ממוצע 5-6 שנים לאחר כניסה לתוקף לעומת 1-2 שנים טרם כניסת ההסכם לתוקף

רשימה של הסכמי אזור סחר של ישראל¹²:

האיחוד האירופי (27 מדינות): אוסטריה, איטליה, אירלנד, אסטוניה, בולגריה, בלגיה, בריטניה, גרמניה, דנמרק, הולנד, הונגריה, יוון, לוקסמבורג, ליטה, לטביה, מלטה, סלובקיה, סלובניה, ספרד, פולין, פורטוגל, פינלנד, צ'כיה, צרפת, קפריסין, רומניה, שבדיה.

אפט"א: איסלנד, ליכטשטיין, נורבגיה, שווייץ.

ארה"ב

טורקיה

מקסיקו

קנדה

ירדן

מצרים

מרקוסור

הסכמי אזורי סחר של ישראל

שנת הכניסה לתוקף	שנת החתימה	הצד להסכם
2000	1995	האיחוד האירופי
1993	1992	אפט"א
1985	1985	ארה"ב
2002	2001	בולגריה
1997	1997	טורקיה
2000	2000	מכסיקו
1997	1996	קנדה
2001	2001	רומניה
2004	2004	מצרים
1995	1995	ירדן
.	2007	מרקוסור

¹² מתוך האתר של משרד התעשייה, המסחר והתעסוקה: <http://www.moit.gov.il>

נספח ב

המשתנה המוסבר: נתח יצוא הסחורות הישראלי בסך יבוא הסחורות (ללא דלק) לפי מדינות

מבחר קומבינציות מצומצם לבחירת המודל:

שם המשתנה	רגסיה 1	רגסיה 2	רגסיה 3	רגסיה 4
תמ"ג יחסי	0.05	0.15	0.15	0.08
	0.41	0.01	0.01	0.06
תמ"ג לנפש יחסי	-0.07	-0.13	-0.12	-0.05
	0.21	0.03	0.05	0.28
מרחק	-0.38	-0.56	-0.56	-0.60
	0.01	0.00	0.00	0.00
דמי כניסה לתוקף של הסכם סחר	-0.17	-0.18	-0.12	-0.30
	0.26	0.41	0.60	0.14
יבוא כימיקלים	-	-	0.84	1.23
			0.01	0.00
יבוא ציוד משרדי וציוד תקשורת	-	-	1.12	1.25
			0.02	0.01
דמי לארה"ב	-	-	-	1.79
				0.00
כל הענפים	-	+	-	-
ענפים נבחרים*	-	-	+	+
מספר תצפיות	1309	957	957	957
R ²	0.13	0.36	0.36	0.40

* הוצאו מהמודל ענפים שלא עברו סף מובהקות של 0.35: ביגוד, טקסטיל, כלים ממונעים ותרופות.

- המספרים המודגשים הם המובהקות של מקדמי המשתנים.
 - התמ"ג והתמ"ג לנפש הם ביחס לתמ"ג ולתמ"ג לנפש העולמי.

נספח ג

התפלגות יצוא הסחורות של ישראל לפי קבוצות

